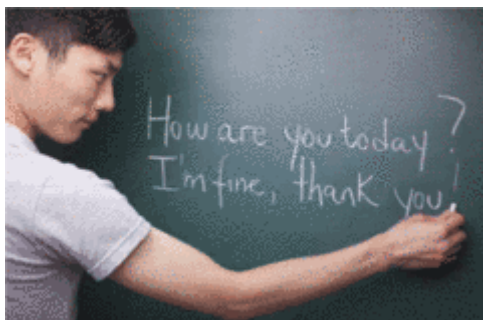

Іншомовна підготовка як засіб формування професійної компетентності майбутніх дипломатів

Оксана Сніговська

14.03.2016, 13:01

УДК 94:327.378.14

SAMMURY

The universal and national tendencies of societal development (as a base for changes in education) have to be taking into account for ensuring of effectiveness of educational activity. The main modern priorities of the higher professional education system are revealed. The article is devoted to the development of professional competency of future diplomats. The author shows one of directions for future implicit changes in language speciality training of students. Basic communicative strategies and tactics, which deliver the efficiency of communication in the diplomatic area, have been defined.

Keywords: foreign language, effective communication, future specialist, diplomat.

Стрімке становлення глобальної політичної системи на тлі нівелювання кордонів держав, пов'язаних дипломатичними, політичними, соціальними, культурними і фінансовими відносинами, є процесом, що визначив обличчя світу XXI століття. Розширення міжнародних зв'язків України і поглиблення євроінтеграційних процесів зумовили підвищення вимог до професійної підготовки сучасних фахівців.

Політичні кризові ситуації, гібридні війни, пошуки інвестиційних проектів спровокували інформаційний вибух і обумовили масове залучення фахівців у безпосереднє здійснення міжнародних зв'язків і розширення дипломатичних, ділових і культурних контактів. Стабільне функціонування системи міжнародної інформації унеможливлене без дипломатів, які вільно володіють іноземними мовами і здатні швидко самостійно вилучати інформацію з іноземних джерел.

Дипломатія в нашій країні є однією з найбільш розвинених структур і відповідає міжнародним стандартам функціонування в аспекті забезпечення національних інтересів України. "Сьогодні дипломатія з мистецтва перетворилася на змістовну ефективну роботу, саме дипломати є розгалуженою висококваліфікованою інтелектуальною опорою для керівництва держави" [1]. Однак традиційні підходи і предметна модель навчання студентів-майбутніх дипломатів – не повною мірою відображають потреби реальної практики їхньої професійної діяльності.

Надзвичайно актуальній темі впливу глобалізаційних і інтеграційних процесів на галузь освіти, що зумовлюють тенденції формування єдиної світової цивілізації та закономірності її сучасного розвитку, присвячені численні праці вітчизняних науковців.

Окремо варто відзначити інтерес до цієї проблематики російських колег, у полі зору яких тривалий час є проблема вдосконалення системи викладання іноземних мов в університетах, у тому числі й специфіки мовної підготовки дипломатів-міжнародників.

Виявлення можливостей удосконалення іншомовної підготовки майбутніх дипломатів в умовах євроінтеграційних і глобалізаційних світових процесів дасть змогу "... краще - передбачивши їх вплив на майбутні події,... забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої буде підготовлена, конкурентоспроможна молода людина, що повністю відповідає професійним і суспільно-громадським вимогам майбутнього життя" [2].

Сьогодні іноземна мова, що є інструментом не тільки отримання професійної та наукової інформації, а й розширення професійно-світоглядних уявлень, поглиблення фахових знань, міжкультурного спілкування, відіграє величезну роль.

Безсумнівно, рівень підготовки дипломатів великою мірою є питанням безпеки, ефективності політично-економічного і соціально-культурного розвитку України. Можна без перебільшення сказати, що іншомовна грамотність є дипломатичною категорією. Тому однією з перешкод на шляху до результативної професійної діяльності дипломатів у полікультурному просторі стає недостатня іншомовна підготовка, яка призводить до непорозумінь, виникнення конфліктних ситуацій, зниження темпів співпраці, збільшення терміну виконання контрактів, зриву договорів тощо. Відтак якісна іншомовна підготовка фахівців із суто особистої потреби зросла до державних масштабів, стала національним капіталом.

Сучасна концепція мовної освіти повинна передбачити трансформацію системи підготовки фахівців, яка давала б їм змогу легко адаптуватися до динамічно мінливих умов професійної діяльності, тобто була б націлена на професійно-зорієнтоване викладання іноземної мови з огляду на потреби студентів у вивченні іноземної мови, що детермінується особливостями майбутньої професії й увиразнюється формулою "Оволодіння професійно-зорієнтованою іноземною мовою + Розвиток особистісних якостей студентів + Знання культури країн досліджуваної мови + Спеціальні навички, засновані на професійних і лінгвістичних знаннях". Оскільки засвоєння лінгвістичних конструкцій іноземної мови відбувається в умовах штучно створеного полікультурного середовища, то, з одного боку, це ускладнює формування мовних навичок майбутніх фахівців, а з іншого - дає змогу викладачеві змодельовати зміст означеного процесу з урахуванням домінування функціональних цілей і завдань.

Для цього необхідна професіоналізація змісту іншомовної підготовки. Термін "професіоналізація" у спеціальній літературі вживається зазвичай у двох аспектах: позначення соціального процесу становлення особистості професіонала і трансформація будь-якої діяльності через включення в її зміст компонентів, що увиразнюють характер цієї діяльності. Професіоналізація змісту, інтегруючи обидва аспекти, дає змогу розглядати іншомовну підготовку студентів як соціальний процес становлення професійно зорієнтованої мовної особистості. Відтак професіоналізація є психофізіологічною властивістю відкритого типу, оскільки визначає становлення специфічного виду активності суб'єкта шляхом розвитку і систематизації сукупності властивостей, притаманних групі людей однієї професії. Однак кожен суб'єкт цієї групи характеризується індивідуальними ознаками проявів цих властивостей у поведінці, спілкуванні, регуляції й творчій реалізації під час професійної діяльності.

Варто звернути увагу на те, що разом із терміном "професійна компетентність" у науково-педагогічній літературі використовуються поняття близькі за змістом, але не тотожні – "професіоналізм", "професійна підготовка", "професійна майстерність", "кваліфікація", "компетентність" і "компетенція". Причому, доволі часто деякі дослідники їх майже не розмежовують, що ускладнює аналіз такого багатовимірного поняття, як "професійна компетентність дипломата".

Визначимо ці поняття як похідні від першого, що відображають певні властивості, рівні або стан формування професійної компетентності майбутнього фахівця. І в цьому сенсі "професійна компетентність" увиразнює достатній рівень кваліфікації та професіоналізму дипломата. "Кваліфікацію" визначимо як сукупність професійних вимог до нього і його відповідність цим вимогам. "Професіоналізм" тлумачимо як загальне поняття, що відображає якісну характеристику суб'єкта дипломатичної діяльності, обумовлену мірою володіння ним професійною культурою, тоді як "професійна майстерність" характеризує певний рівень або стан компетентності дипломата.

Пропонуємо трактувати професійну компетентність дипломата як інтегративну якість, що визначається рівнем знань і способом володіння різними видами компетенцій, що дає

змогу фахівцю ефективно виконувати свій функціонал і забезпечувати власну соціально-професійну мобільність.

Виділимо три групи елементів професійної компетентності дипломата:

- 1) діяльнісну складову, яку відображають знання, вміння, навички та індивідуальні інструменти виконання професійних обов'язків;
- 2) комунікативну - знання, вміння, навички та засоби здійснення професійного спілкування;
- 3) особистісну - здатність до саморозвитку і потреба в самореалізації.

Наголосимо, що вирішальне значення в структурі професійної компетентності дипломата має формування комунікативної складової, що розглядається як володіння складними комунікативними навичками та вміннями, знання культурних норм, звичаїв, традицій, етики спілкування, а також орієнтація в комунікативних засобах, властивих певному національному менталітету.

Для формування професійної компетентності, що включає комунікативну складову з іншомовною компонентою необхідна інтеграція:

- 1) модельованої предметно-технологічної та реальної іншомовної діяльності студента;
- 2) предметного змісту іноземної мови та спеціальних дисциплін у співвідношенні зі сферами компетентної професійної діяльності фахівця;
- 3) змісту іноземної мови та предметів спеціально-професійного циклу;
- 4) академічної, квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності студента;
- 5) його репродуктивної та творчої діяльності.

Відтак, іншомовна підготовка студента-майбутнього дипломата є процесом становлення та розвитку складного інтегрального особистісного утворення фахівця, що дає змогу використовувати володіння іноземною мовою як засіб професійної реалізації та саморозвитку.

На сучасному етапі іншомовна підготовка студентів у освітньо-виховному процесі вишу виконує низку специфічних функцій, які реалізуються під час вивчення іноземної мови, безпосереднього її використання як мови професійного спілкування з викладачами, однокурсниками, представниками інших країн, а також упродовж самостійної роботи. Специфіка вивчення іноземної мови полягає в тому, що в якості дидактичних засобів можуть використовуватися різні інформаційні джерела, текстові матеріали - наукова і публіцистична література, історичні та художні твори, зразки документів, довідники, архівні матеріали тощо.

Так, функції іншомовної підготовки майбутніх фахівців можна диференціювати на загальнодидактичні та спеціальні. До загальнодидактичних відносять:

- 1) освітню функцію, що сприяє формуванню та розвитку знань, умінь і навичок з іноземної мови та суміжних дисциплін, здатності до планування і самоорганізації;
- 2) виховну, що розвиває особистісні якості, професійну спрямованість індивідууму, розширює сферу діяльності та інтересів майбутнього фахівця;
- 3) контролюючу, що виявляє якість засвоєння навчального матеріалу, розвиває здатність до самоаналізу, самокорекції навчальної діяльності та її результатів, а також до практичного його застосування.

Спеціальними функціями іншомовної підготовки студентів є:

- 1) комунікативно-лінгвістична, що сприяє становленню мовної особистості, розвитку навичок іншомовної комунікації у професійній сфері та різних галузях життєдіяльності;
- 2) професійно-компетентнісна, що визначає рівень професіоналізації особистості, формування її компетентності за фахом;
- 3) культурно-естетична, що сприяє розвитку високого рівня загальної культури на засадах вивчення культурно-історичної спадщини інших країн, її лінгвістичних традицій і особливостей, ознайомлення з кращими зразками культури і мистецтва.

Виходячи з досвіду викладачів кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, у викладанні іноземної мови

професійного спрямування доцільні види робіт, спрямованих на формування та розвиток знань і вмінь, що становлять основу професійних компетенцій майбутніх фахівців-дипломатів, а саме:

- 1) бесіда іноземною мовою, участь у дискусії, публічний виступ у межах суспільно-політичної, професійної та соціально-культурної сфер спілкування відповідно до норм мовного етикету;
- 2) інтерпретація інформації іноземною мовою з друкованих і аудіовізуальних джерел за темами, присвяченими суспільно-політичній, професійній і соціально-культурній сферам, її обробка відповідно до поставленої мети;
- 3) письмовий переклад текстів із іноземної мови українською і з української мови іноземною;
- 4) усний переклад письмових текстів і аудіо- та відеоматеріалів з іноземної мови українською і з української мови іноземною суспільно-політичної сфери спілкування;
- 5) послідовний двосторонній переклад суспільно-політичної сфери спілкування; запис під час перекладу бесіди;
- 6) анування і реферування українською мовою друкованих та аудіо- та відеоматеріалів іноземною мовою;
- 7) оформлення документів, які відносяться до галузі дипломатії та міжнародних відносин.

Професійний дискурс дипломатів, політиків, політологів є сферою міжнародної комунікації, що включає політику, проблеми і події державного та суспільного життя. Вирішення таких завдань потребує сформованості знань щодо специфіки спілкування з діловими партнерами, зокрема лінгвістичної індикації соціального статусу; розуміння лінгвокультурних особливостей національного гумору; адекватного сприйняття політичної метафори у професійному дискурсі тощо. Так, за допомогою ефективно організованого освітнього професійно-мовного комунікативного середовища у студентів має бути сформований комплекс компетенцій (комунікативної, лінгвістичної, лінгвокраїнознавчої, аналітичної тощо), що уможливорює адекватне розуміння зарубіжних партнерів, послуговуючись вербальними і невербальними засобами спілкування, які є характерними для іншої культури. Отже, у них необхідно сформувати готовність здійснювати професійну діяльність іноземною мовою з урахуванням контекстуальної значущості ситуації, особливостей мовної картини світу, лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників, що зумовлюють ведення міжнародних перемовин.

Дійсно, формування професійної компетентності студентів повинно відбуватися за допомогою вивчення іноземної мови через ознайомлення з національними особливостями, історією, соціальними нормами поведінки і етикету в країнах досліджуваної мови, а також природою міжкультурних конфліктів і способів їх вирішення. Таким чином, іншомовна підготовка сучасного дипломата корелює з результатом формування професійно значущих компетенцій, які забезпечують індивідууму можливість здійснювати дипломатичну діяльність із застосуванням іноземної мови у міжнародному співтоваристві. Змістовно-технологічне забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців уміщує лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники (ідіоматика, просодика, логоепістими; проксеміка, кінесика, сприйняття кольору), що утворюють змістовно-технологічне поле, відмінне від інших профілів, і реалізується на засадах варіативності, системності та інтегративності (здійснення постійно зростаючої професіоналізації іншомовної підготовки за умов взаємозв'язку дисциплін професійного, гуманітарного і соціально-економічного циклів), конгруентності (відповідність змістовно-технологічного науково-методичному забезпеченню змісту професійної компетентності) [3].

Наявність фахово-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типовому середовищі професійної діяльності, володіти потенціалом політичного дискурсу, репрезентувати нормативні документи, здатність розв'язувати комунікативні завдання в ситуаціях професійного спілкування, тобто комунікативна, лінгвістична і лінгвокраїнознавча компетенції і в подальшому концептуально визначатимуть шляхи вдосконалення

професійної іншомовної підготовки майбутніх дипломатів у аспекті вивчення іноземних мов на високому кваліфікаційному рівні.

Отже, зважаючи на інтеграцію України у світовий простір, її приєднання до Болонського процесу, зміцнення культурних зв'язків із іншими країнами тощо перед вищою освітою постала нагальна необхідність у підготовці фахівців, кваліфікація яких повинна відповідати міжнародним вимогам до професіоналів, які працюють у галузі дипломатії. Відтак підготовка конкурентоспроможних фахівців, здатних орієнтуватися в стрімкому потоці інформації, стала першочерговим завданням вищої професійної освіти, яку визначають сучасні глобалізаційні процеси.

Роль іноземної мови як засобу міжнародної комунікації і надалі зростатиме, оскільки провідними сферами спілкування в дипломатичній діяльності випускників є міжнародні перемовини, бесіди з використанням суспільно-політичної та загальної лексики, ділове листування, складання листів, участь у прес-конференціях тощо. Дипломати повинні вирізнятися уміннями і навичками конструювати професійний діалог із представниками різних культур, презентувати результати діяльності на світовому рівні, брати участь у міжнародних дискусіях із професійної проблематики, відмінно володіючи іноземними мовами.

Ураховуючи вищезазначене, зауважимо, що іншомовна підготовка фахівців повинна бути спрямована на формування у них готовності до професійної діяльності. Досягнення цієї мети забезпечується реалізацією в навчально-виховному процесі системи принципів, що відображають комплексний підхід до вдосконалення викладацької майстерності й враховують особливості іншомовної складової майбутньої діяльності дипломатів.

У перспективі подальших досліджень є лінгвокомунікативна підготовка студентів вишу як один із векторів реформування мовної підготовки випускників у контексті цілеспрямованого процесу оволодіння професійно значущими компетенціями, орієнтованими на формування комплексної мовної особистості в освітньому середовищі університету.

Список використаних джерел:

1. Кулініч Микола. Освітня підготовка дипломатів: сучасний контекст [Електронний ресурс] / Микола Кулініч. - Режим доступу : [file:///C:/Users/Пользователь/Downloads/ukrdip_2013_14_30%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Пользователь/Downloads/ukrdip_2013_14_30%20(1).pdf). - С. 466.
2. Кремень В. Г. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В. Г. Кремень // Філософія освіти. - 2008. - № 1-2 (7). - С. 18.
3. Воевода Е. В. Теория и практика профессиональной языковой подготовки специалистов-международников в России : автореф. дис. на соиск. ученой степени докт. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Е. В. Воевода. - М., 2011. - 38 с.

АНОТАЦІЯ

Нині для забезпечення ефективності освітньої діяльності необхідно враховувати загальноцивілізаційні та національні тенденції розвитку суспільства, які є підґрунтям змін в освіті. У дослідженні розкрито основні сучасні пріоритети системи вищої професійної освіти. Статтю присвячено питанню формування професійної компетентності майбутніх дипломатів. Автор виділяє один із напрямів, що передбачає безумовні зміни в іншомовній підготовці студентів. Визначено основні комунікативні стратегії і тактики, здатні забезпечити ефективність комунікації у сфері дипломатії.

Ключові слова: іноземна мова, ефективність комунікації, майбутній фахівець, дипломат.

АННОТАЦИЯ

На сегодняшний день для обеспечения эффективности образовательной деятельности необходимо учитывать общецивилизационные и национальные тенденции развития общества, которые являются основой изменений в образовании. В исследовании раскрыты основные современные приоритеты системы высшего профессионального образования. Статья посвящена вопросу формирования профессиональной компетентности будущих

дипломатов. Автор выделяет одно из направлений, предусматривающее безусловные изменения в иноязычной подготовке студентов. Определяются основные коммуникативные стратегии и тактики, способные обеспечить эффективность коммуникации в сфере дипломатии.

Ключевые слова: иностранный язык, эффективность коммуникации, будущий специалист, дипломат